

INHOUD

1962 • 9

- 1 Eensteensvakantiehuisje • 11
- 2 Koninginneweg • 28
- 3 Statenbijbel • 43

1963 • 55

- 1 Dienstkeuring • 57
- 2 Souffleurshok • 69
- 3 Ronde van Midden-Zeeland • 79
- 4 Boerke Naas • 89

1964 • 101

- 1 Zo is het • 103
- 2 Bergzicht • 117
- 3 Orgie • 128
- 4 Liften • 141

1965 • 155

- 1 Hedenesse • 157
- 2 Eindexamen • 169
- 3 Ontgroening • 182
- 4 Champs-Élysées • 195

1966 • 197

- 1 Nagelaten bekentenis • 210
- 2 Poëzie in Carré • 223
- 3 Delta Marina • 240
- 4 Taalbeheersing • 254

1967 • 267

- 1 Cabariolet • 269
- 2 Oudehaske • 283
- 3 Wolphaartsdijk • 297
- 4 Utrechtsedwardsstraat • 309

1968 • 321

- 1 Pingpongen • 323
- 2 12 juni 1968 • 335

2023 • 345

1968 • 409

- 2a Begrafenis • 410
- 3 Joop Doderer Show • 413
- 4 Cameretten • 421

1969 • 435

- 1 Landskampioen • 437
- 2 Neerlands Hoop in Bange Dagen • 445
- 3 Maanlanding • 452

Dankwoord • 462

EENSTEENSVAKANTIEHUISJE

Ik dus, was inmiddels een jongen van achttien jaar. Een onbeschreven blad nog. Niks aan de hand, dat wil zeggen: in september 1962 was ik voor de tweede keer aan de derde klas begonnen op de christelijke hbs in Zaandam. Zittenblijvers waren dom. Mij was het al vier keer overkomen.

Toch ging ik daar niet onder gebukt. Een mythisch optreden op een schoolavond in 1958 gaf mij al die tijd het volste vertrouwen dat zittenblijven tijdelijk was en een stralende toekomst eeuwig.

Dit optimisme werd plotseling getemperd toen het gezin waarin ik leefde halsoverkop naar Zeeland verhuisde. Mijn vader had zonder mijn weten gesolliciteerd naar de betrekking van godsdienstleraar aan het Christelijk Lyceum voor Zeeland te Goes. Waarmee mijn moeder moet hebben ingestemd. De kinderen in het gezin werden in dergelijke kwesties niet geraadpleegd. Hij werd aangenomen.

Ik zat naast die man, zoals mijn moeder hem vaak noemde, in de auto. Op deze vroege morgen zocht de splinternieuwe Peugeot 403 midden in de bietencampagne op een glibberige dijk tussen Geersdijk en Kortgene zijn weg naar Goes. Noord-Beveland, waarop de twee dorpen lagen, was door het Delta-

plan uit zijn isolement gelicht. Op mijn voorstel om over Middelburg te rijden ging mijn vader niet in. Hij was benieuwd wat dat geplan zoal teweegbracht in zijn geliefde provincie. Die weg over Middelburg kende hij nu wel.

Kraaien stoven op voor de voorruit om weer neer te strijken in de achteruitkijkspiegel en hun ontbijt voort te zetten. Achterin, op het puntje van de bank, beide handen op leuningen van de stoelen voor haar, zat mijn vierenhalf jaar jongere, oudste zusje Martha oplettend voor zich uit te kijken.

Straks om halfnegen stond voor alle drie de eerste les op een nieuwe school op het programma. Martha ging naar klas één van de mms, ik moest de derde van de hbs nog eens dunnetjes overdoen en mijn vader zou het met 6 alfa over het Germaanse polytheïsme hebben. Door elk werd in eigen gedachten verzonken gezwegen. Er viel genoeg te bespreken, daar niet van.

Ik zat me bijvoorbeeld af te vragen of mijn vader, toen hij die verwarrende beslissing nam om leraar te worden, zich wel voldoende had gerealiseerd dat de privileges van het predikantschap tot het verleden behoorden. Zo moest hij opeens om kwart over zeven ontbijten. Wat wennen was gezien zijn gewoonte, behalve op zondag, tot tien uur te slapen.

Waarom hadden mijn ouders stante pede de comfortabele pastorie in Zaandam verlaten om neer te strijken in een tochtig eensteensvakantiehuisje achter een Walchers duin bij Vrouwenpolder? In de late herfst nog wel.

‘t Kommenèt’ stond op een plankje geschilderd dat schuins aan de voorgevel bevestigd was, om aan te geven dat het realiseren van deze middenstandsdroom financieel hakken over de sloot was geweest.

En waarom reden we opeens in een Peugeot 403? Was een tweedehands Opel Rekord te min voor de nieuwbakken

godsdienstleraar? Uit welke mij onbekende fondsen was die betaald?

Mijn vader was sinds 1942 beroepsmatig in gedachten verzonken. Die werden slechts in het uiterste geval, meestal vanwege een opvoedkundig dilemma, schoorvoetend onderbroken door zijn vrouw Manny met de woorden: ‘Zeg jij er nou ook eens wat van André!’ Meestal keek André dan licht verschrikt op om vervolgens de kinderen plichtmatig te verstaan te geven te doen ‘wat je moeder zegt!’

Een geboren opvoeder was hij niet. Of wilde hij die ten gevolge van bittere ervaringen in zijn jeugd niet zijn? Wat zat hij daar achter het stuur te bespiegelen? Had hij genoeg van de sleur van het pastorale werk? Van weer een zieke of, erger nog, een dode? Schortte het hem aan overtuiging het bedienen van de sacramenten nog langer serieus te nemen? Had hij genoeg van de Zaanstreek? Was hij op zoek naar een nieuwe missie – het christelijke woord voor uitdaging?

Mij ontging niet veel waar het kleine spanningen in het gezin of de gemeente betrof: een miskraam, een gedwongen huwelijk of een jaloerse collega. Maar deze verhuizing kwam even onverwacht als een decorwisseling bij de *Snip & Snap Revue*.

Nog geen twee maanden geleden had ik om duistere redenen met mijn ouders en mijn oudere dienstvervullende broer in Theater Carré het variétéspektakel rond Willy Walden en Piet Muyselaar bezocht. Waarom hadden onze ouders ons nu juist daar mee naartoe genomen? Vond mijn vader die twee travestieten leuk? Had mijn moeder via een damesblad vrijkaarten gekregen? Had deze snipsnaphumor nu niet precies het peil waarvoor mijn vader mij zo probeerde te behoeden als ik mijn plankenverlangen ter sprake bracht? Het kon toch niet zijn bedoeling zijn de diepste wens van zijn jongste zoon, mensen aan het lachen te maken, zo in de kiem te smoren?

Want dat stond naast al het verborgene dat mij omringde als een paal boven water: ik ging komiek worden. Een soort Toon Hermans.

En waar zou mijn zusje aan denken? Ze keek minder onbezorgd dan ik van haar gewend was.

Het jaar 1958 had me op een verleidelijk spoor gezet. Allereerst door de gewaarwording van een aangeboren vermogen mensen aan het lachen te maken. Tijdens een optreden als conferencier op een feestavond voor de brugklasleden van de Zaanlandse Lyceum Vereniging in zaal De Wadden kreeg ik een ervaring die vergelijkbaar was met de roeping die grootvader De Jonge als veertienjarige in Zeeland overkwam. Een bewustwording die door het zien op televisie van Toon Hermans met zijn eerste *One Man Show* in oktober van datzelfde jaar nog eens werd bevestigd.

Dat ik zo in de smaak viel kon ik zelf niets aan doen. Waarschijnlijk had ik daaruit de conclusie getrokken dat ik er verder zelf ook niets aan hóéfde te doen. Vandaar dat zitten-blijven mij op geen enkele manier frustreerde.

Van de grote vragen Wat, Hoe en Wanneer waar een kind voor staat restte mij hooguit Wanneer. Verspilde tijd gaat immers vooral zitten in het piekeren over de vragen Wat en Hoe. Het Wanneer van de dingen ligt besloten in het Lot. God werd voor mij het Lot. ‘God is eeuwig, het Lot tijdelijk’, had ik mijn vader eens in een preek horen zeggen. Snappen deed ik dat niet.

Veel van mijn klasgenoten droegen al een horloge. Vaak met een patserige schakelband, soms voor het gemak met het klokje aan de binnenkant van de pols.

Niks voor mij. Ik zat geduldig in de wachtkamer van wat komen ging en deed af en toe een optreden op een schoolavond, om dat eerste besef van mijn natuurlijke talent te her-

beleven. Bevestigd te zien dat mijn ambitie Toon Hermans te worden niet in gevaar kwam.

Om de moed erin te houden las ik af en toe een paar bladzijden uit *Portret van Toon*. Op zijn halfjaarlijkse wandeling door de Kalverstraat naar boekhandel Ten Have had mijn vader in de etalage van De Slegte de biografische schets van mr. E. Elias zien liggen. Toen ik veertien werd kreeg ik het boek cadeau. Mijn vader had voorin geschreven: 'Alleen de roekeloze zal zich dood lachen.'

Al bladerend las ik dat Toons moeder na de eerste goede kritieken aan haar zoon schreef: 'Het is mooi genoeg geweest, kom nu maar eens naar huis.' Wat doorbladerend begreep ik dat zijn moeder toen al weduwe was. Op Toons elfde overleed zijn vader, waardoor die eerdere woorden van zijn moeder een diepere betekenis kregen. Mijn nieuwsgierigheid groeide.

Hoewel dol op boeken, was ik niet echt een lezer. Keer op keer bleef ik hangen bij de foto's van Toon als vader op de driewieler en op het duin met Michael en Maurice. Ik waande me in hun plaats.

Moeiteloos en mateloos was ik al die zittenblijfsaren de leukste van de klas en op de jaarlijkse avond van de leerlingenvereniging de leukste van de school.

Schaamteloos had ik een toneelstuk geschreven door Gert Jan van der Breggen, een vriend van mijn broer, naar mijn hand gezet. Het speelde in een gesticht waar hij zijn moeder meerdere malen bezocht had. Veel regieaanwijzingen kreeg ik niet. Had ik ook niet nodig.

Reeds bij mijn eerste opkomst vond geschiedenisleraar Piet Weiss mij onweerstaanbaar grappig en zijn aanstekelijke manier van lachen stak direct de hele zaal aan. Door bij elke opkomst dat lachje uit te lokken en het publiek lekker

door te laten lachen, werd de voorstelling van een drama een klucht. Na afloop gaf het publiek een staande ovatie zonder enig besef dat het stuk bedoeld was als een aanklacht.

Pas later begreep ik Gert Jans teleurstelling. Ik had zijn werk vermoord. Géjé, zoals hij zichzelf was gaan noemen, had vele talenten. Hij tekende, speelde piano, drumde en schreef gedichten, proza en toneel.

Op een dag kwam hij bij mij op mijn kamer zitten en liet me vrijuit praten. Hij stuurde dat gesprek handig naar plekken waar hij grappen vermoedde. Ik genoot en improviseerde er lustig op los. Toen hij twee weken later voorstelde dat nog eens te doen was ik bang dat ik zo iets spontaans niet op verzoek kon herhalen. Gert Jan wist me over te halen en na een moeizaam, geremd begin kwam een eerste lach van zijn kant waardoor ik voorzichtig ontspande. Géjé liet me begrijpen dat het om concentratie ging. Het was geen roes, volgens hem, het was een ervaring van het mysterie. Dat zei me niet zoveel. Het resultaat des te meer.

Ik keek hem langdurig aan, tot hij zei: ‘Wat zit je me nou stom aan te kijken?’ Waarop ik antwoordde: ‘Stom? Ik doe juist heel erg mijn best om het slim te snappen, snap je?’ Daar moest hij dan weer om lachen. Ik reageerde daar zo verbaasd op, dat hij uitroestte: ‘Die blik!’

‘Zie je dan niet,’ zei ik, ‘dat ik niet zie wat jij denkt dat je ziet?’

Géjé was ook niet te beroerd voor aangever te spelen tijdens de hilarische zaterdagavonden bij de familie Onrust in de Burgemeester van de Stadtstraat, waar de glazen leeg noch gevuld waren. In de vervoering van de geruststellende gezelligheid liet ik de aanwezigen zich tranen lachen om mijn absurdistische improvisaties. Niet terug te roepen of na te vertellen. Iedere zaterdag kwamen er nieuwsgierige burens of familieleden bij om een kijkje te nemen. De huis-

kamer, zelfs met de schuifdeuren open, werd te klein. Ik keek in een roes van onbeschadigd vertrouwen en onbere-deneerde overgave aan mijn talent uit naar wat ging komen. Zonder dat ik het in de gaten had, me onbewust van wie ik was, begon ik aan een stijl te werken.

Toen kwam de verhuizing. Als een suikerbiet werd ik uit de klei getrokken. Met een kapmes werden de wortels afge-hakt en werd ik tussen de bieten op een aanhangwagen ge-smeten om versuikerd te worden.

Ik moest weer van voren af aan beginnen. Of was het al voorgoed geëindigd?

Ik staarde door de voorruit. Kalende, deinende bomen en overdrijvende wolkenvelden. Daar zou Toon wel wat mee kunnen, dacht ik, in de hoop dat ik de woordspelkans zon-der overdrijven zelf verzonnen had. Ik mijmerde nog even door over wolken die haast lijken te hebben om de wind voor te blijven. ‘Maar laat ik niet óverdrijven, mensen.’

Mijn zus, die nog steeds over de rechterschouder van haar vader oplettend de weg volgde, leek net als ik aangeslagen door de verhuizing. Opeens los van haar jongere zusje dat in Vrouwenpolder achterbleef om er naar de lagere school te gaan. Ze kon niet langer lekker bazig kibbelen en giechelen in haar eigen wereld. Het rituele gewroet in een rieten pop-penwagen, het naspelen van de volwassenen. Ook voor haar begon deze dag het grote overleven.

Mijn vader keek voor de vorm op zijn horloge en zette lut-tele seconden voor acht de autoradio aan om de nieuwslezer van het ANP zijn zegje te laten doen. De laatste dagen domi-neerden de door de Sovjets op Cuba geplaatste lanceerin-stallaties de nieuwsberichten. Op de vs gerichte raketten maakten een gevreesde kernoorlog minder denkbeeldig. De spanningen namen met het uur toe en leken volgens de

nieuwslezer het kookpunt te naderen. Volgeladen Russische schepen naderden de Amerikaanse marine, die door middel van een blokkade Cuba onbereikbaar probeerde te maken.

Nooit eerder had ik een nieuwslezer, die geacht werd op neutrale, ietwat onbevangen toon zijn nieuwtjes voor te lezen, zo aangedaan en machteloos aan het werk gehoord. Zijn angst voor een onafwendbare kernoorlog was hoorbaar en voelbaar en werkte aanstekelijk.

Midden in het bulletin, toen het opeens weer over iets onbenulligs als landbouwsubsidies ging, zette mijn vader de radio geërgerd uit. Op hetzelfde moment barstte M. op de achterbank in een ongecontroleerd huilen uit. Mijn vader en ik keken elkaar even als mannen aan. Ja, wij vonden het allemaal ook heel vervelend, bedreigend zelfs. Ook wij wilden het liever anders. Ieder sprankje hoop dat iets aan de Koude Oorlogsdreiging kon relativeren tot troost van het grote verdriet op de achterbank ontbrak ons echter.

Mijn vader, toch wel wat gewend als pastor, had geen idee hoe hij dit akkefietje aan moest pakken. De gevoelskant van de gezinszorgen lag op zijn verzoek in handen van zijn vrouw.

Ik doorliep een ris bezwerende gedachten die mij van troost bieden konden vrijwaren. Volgens mij was er sprake van aanstellerij, die zich machteloos voelende meisjes van die leeftijd ieder gewenst moment moeiteloos konden aanwenden.

Mijn vader zocht in de achteruitkijkspiegel oogcontact met zijn nog steeds hartstochtelijk huilende dochter en zei: 'Ik heb er alle vertrouwen in dat Kennedy het tij weet te keren.'

Het gehuil nam niet hoorbaar af.

'De president van de Verenigde Staten,' voegde hij eraan toe, in de hoop dat die nuancering het laatste zetje was dat